

BENGT ANCKARLOO & GUSTAV HENNINGSEN (udg.): *Häxornas Europa. Historiska och antropologiska studier. Skrifter utgivne af Institutet för rättshistorisk forskning grundat av Gustav och Carin Olin – Serien II. Rättshistoriska Studier, trettonde bandet, Lund 1987. 392 s.*

Grundlaget for de afhandlinger om hekseenes Europa, som er samlet i det her foreliggende bind, er en række indlæg fra et symposium om hekseforskning, der blev afholdt i Stockholm i 1984. Men ikke alle bidrag er med. Redaktørerne har valgt den fremgangsmåde at udvælge nogle af bidragene fra den gang, afskære andre og søge nye medarbejdere. På den måde er der ret frit samlet et antal læseværdige afhandlinger, som tilsammen afspejler hekseforskningens stadi i Europa i dag. Alle bidragene er oversat til svensk, men samtidig bebudes i forordet en engelsk udgave. Det kan nok forekomme at være luksus i sparetider, og bidragene synes dog trods alt især at henvende sig til en europæisk orienteret kreds, som må forventes at kunne læse engelsk. En engelsk udgave synes derfor nok så presserende som en svensk. Men nu får vi altså dem begge to.

Det fremgår tydeligt af bogen, hvorledes hekseforskningen, som for blot nogle få år siden hørte til outsiderdisciplinerne inden for historieforskningen, i dag råder over et stort team af dygtige forskere, som ved brug af avancerede metoder i et samspil mellem historie, antropologi og til dels retshistorie har formået at tilføre vor viden om hekseforfølgelserne helt nye dimensioner. Det er ikke muligt her at komme nærmere ind på samtlige bogens 18 bidrag. De danske hekseforfølgelser behandles i et sobert kapitel af Jens Chr. V. Johansen, mens Hans Ejvind Næss skriver om Norge og Kirsten Hastrup om Island. Det er tre indbyrdes forskellige indlæg om de tre nordiske lande, og de vidner om de forskellige måder, som kildematerialet kan gribes an på. Et interessant bidrag er Stuart Clarks om den protestantiske dæmonologi, som bl.a. sætter Niels Hemmingsens trolddomsskrift ind i en europæisk sammenhæng. John Tedeschi giver en instruktiv gennemgang af inkquisitionens forhold til hekse og kommer herved ind på den store inkvisitionslitteratur. Carlo Ginzburg tager den gamle teori om hekseabbaten op til vurdering og sætter den i relation til ny religionshistorisk forskning, mens Robert Muchembled peger på hekseforfølgelsernes politiske dimension som led i statsmagtens underlæggelse af landsbysamfundet. Gustav Henningsen har søgt nye arbejdsmarker i heksetroen på Sicilien, og i andre afhandlinger behandles i forhold til Europas centrum perifere områder som Ungarn og Estland og Finland, der alle kaster nyt lys over heksetroen. I et af de afsluttende bidrag søger William Monter at kortlægge de fællestræk, som adskiller de skandinaviske hekseprocesser fra de europæiske, og han kommer her ind på betydningen af det akkusatoriske processystem frem for det inkvisitoriske. Her er der tydelige ligheder med forholdene i England, og Monter kan pege på mulige »skandinaviske forbindelser«.

Bogen indledes særdeles instruktivt med et kapitel, hvori de to udgivere sammenfatter de seneste års resultater inden for hekseforskningen og introducerer de enkelte bidrag i bogen. Som særlig vigtigt fremhæves, at det nu er lykkedes især efter Cohns undersøgelser tidsmæssigt at placere processerne i renaissancetiden. Geografisk viser Norditalien sig at spille en rolle som et centrum for hekseprocesserne, og metodisk er det kombinationen af historiske og socialantropologiske problemstillinger, som siden 1960'erne har været med til at føre hekseforskningen frem. I stedet for nu at afvise hekseforfølgelser og heksetro som

irrationelle fænomener, søger forskningen i dag netop at afdække rationaliteten bag hekseforfølgelserne. Vigtig i den forbindelse er mødet mellem en folketro på den skadevoldende trolddom og en lærd opfattelse af djævelpagten som et udtryk for en sammensværgelse mod kirkens lære. Det er i det øjeblik, at disse to opfattelser mødes, at hekseforfølgelserne begynder. Den lærde elites forestillinger trænger ned i de lavere sociale lag – der er tale om et akkulturationsfænomen. Indlederne bestemmer forskningens opgave som den at afgøre, hvordan dette forløb nærmere udviklede sig. Det paradoksale resultat er da dette, at hekseforfølgelserne må betragtes som et udtryk for den moderne centralistiske stats fremtrængen på det gamle landsbysamfunds bekostning. Det er en interessant konklusion på en række begavede og tankevækkende undersøgelser. I bogen gøres op med mange forældede forestillinger om hekseforfølgelserne i Europa. Man må håbe, at den får mange læsere.

Ditlev Tamm

GUSTAV HENNINGSEN & JOHN TEDESCHI in association with CHARLES AMIEL (eds.): *The Inquisition in Early Modern Europe. Studies on Sources and Methods.* Illinois, Northern Illinois University Press, 1986, X + 2480 s. 27,50 \$.

To af det sidste årtis bekendte historiske best-sellers, LeRoy Laduries Montaignou og Carl Ginzburgs »Il Formaggio e i Vermicelli« (Osten og Ormene) har vist, hvilke rigdomme til belysning af fortidens mennesker der skjuler sig i inkquisitionens arkiver. Denne inkquisition, der tidligere var omgivet af rædsel og forbundet med forestillinger om krænkelser af de mest elementære retsplejeprincipper, viser sig ved nærmere studium at fremstå som en af nyere tids bedst organiserede domstole beklædt med veluddannede jurister, hvis avancerede afhørings teknik har givet de store mængder af efterladte arkivalier en ganske særlig værdi for historikere og antropologer, som her søger viden om menneskers vilkår i ældre tid.

I denne bog foretager tre erfarne inkvisionsforskere sammen med en række kolleger en præsentation af inkquisitionens arkiver i Italien, Spanien og Portugal. Der gives en god indføring i inkquisitionens arbejdsgang og dermed baggrund for at fastslå arkivaliernes betydning. Bogens indlæg stammer oprindeligt fra en konference på Skjoldenæsholm i 1978, men bidragene er ajourført og suppleret, og bogen er derfor tillige en fortrinlig beskrivelse af inkvisionsforskningens stude netop nu. Benyttelse af datateknik har længe været et led i udforskningen af inkquisitionens arkiver. En beskrivelse af inkvisionsforskningens metoder er derfor tillige en indføring i sider af moderne historieforskning. Mange myter om inkquisitionen aflives i dette værk, som er af interesse for enhver, der har lyst til at sætte sig ind i en af de forskningsgrene i nyere tid, som har vendt op og ned på traditionelle forestillinger.

Ditlev Tamm